

Dr Dušanka Lazarević

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja - Beograd

Filozofski fakultet - Novi Sad

UDK: 371.95

ISSN 1820 - 1911, 14 (2008), p. 354-364

PORODICA I RAZVOJ MOTIVA POSTIGNUĆA DAROVITIH¹

Rezime: U radu se razmatra uloga porodice u razvoju motiva postignuća darovite dece i mladih. Polazi se od saznanja da u profilu ličnosti darovitih značajno mesto pripada karakteristikama njihove motivacije u sklopu koje posebno mesto zauzima motiv postignuća. Ukazuje se na značaj prirode podrške darovitoj deci od strane porodice, posmatrano pre svega preko karakteristika vaspitnog stila u porodici i odgovarajuće atmosfere u porodici, kako bi se podržao razvoj motiva postignuća darovitih u funkciji održavanja njihove darovitosti. Razmatraju se i uslovi pojave perfekcionizma darovitih kao neadekvatnog ispoljavanja orijentacije na postignuće, koji može da postane ometajući faktor u razvoju darovitosti. Iznose se predlozi za uvođenje određenih postupaka u interakciji roditelja i darovite dece u pravcu podrške razvoja motivacije postignuća darovite dece i prevazilaženja nepovoljnih efekata pojave perfekcionizma. Ukazuje se na potrebu daljih istraživanja kvaliteta porodične sredine za razvoj motivacije postignuća darovite dece, kao i na istraživanje efekta udruženog delovanja porodice i škole.

Cljučne reči: darovitost, motiv postignuća, perfekcionizam, porodica.

Uvod – motiv postignuća i darovitost

Pitanje koje se često postavlja jeste koje su to ključne karakteristike darovitih pojedinca po kojima se oni razlikuju od prosečnih. Dajući odgovor na ovo pitanje, mnogi teoretičari darovitosti, ali i oni koji su neposredno uključeni u razvoj i obrazovanje darovite dece i mladih, ukazuju na specifičnu kombinaciju tri bazična klastera osobina, a to su: iznadprosečne, odnosno izuzetne opšte ili posebne *sposobnosti*, *motivacija* koja se ispoljava u vidu izraženog angažovanja u određenim zadacima i aktivnostima i značajno ispoljavanje *kreativnosti* (Renzulli, 1986, Sternberg, 1997).

U nastojanjima da se pomogne roditeljima i nastavnicima da prepoznaju darovitost kod dece i pruže odgovarajuću podršku

¹ Rad je nastao u okviru projekta „Psihološki problemi u kontekstu društvenih promena“ broj 149018D (2006-2010) čiju realizaciju finansira Ministarstvo nauke i zaštite životne sredine Republike Srbije

njenom razvoju stručnjaci, navodeći listu tipičnih osobina i ponašanja darovite dece, često polaze upravo od karakteristika njihove motivacije, imajući u vidu njen značaj za ispoljavanje darovitosti i dalji razvoj darovitog deteta (<http://www.nagc.org/index.aspx?id=121>; <http://www.cde.state.co.us/gtdownload/pdf/gt12traitsgiftedness.pdf>).

Na osnovu pregleda rezultata istraživanja, može se reći da darovite osobe pokazuju intenzivniju motivaciju da ovladaju nekom veštinom ili da steknu određeno znanje (Altaras, 2006). Longitudinalno istraživanje koje su sproveli Čiksentsmihalyi i saradnici (Csikszentmihalyi, Rathunde, Whalen, 1993, prema Altaras, 2006) ukazuje da darovite tinejdžere odlikuje izraženija intelektualna radoznalost, jači motiv postignuća i veća istrajnost u ostvarivanju ciljeva. Postoji mišljenje da izuzetan potencijal ne mora uvek da se razvije i ispolji u vidu izuzetne kompetentnosti ili stvaralaštva u nekoj oblasti (Altaras, 2006) i to zbog odsustva nekog od kritičkih aktora razvoja darovitosti. Među te faktore spadaju, pre svega, motivacija i karakteristike sredine (kako porodične, tako i školske) u kojoj odrasta i razvija se potencijalno darovito i talentovano dete. Istraživanja su pokazala da deca koja su prepoznata kao darovita su ona koja su imala puno prilika da upražnjavaju i bogate svoje sposobnosti i talente još od ranih uzrasta, daleko pre nego što su identifikovana kao darovita (McDevit, Ormrod 2002).

Kada saopštavaju o motivaciji darovitih, autori često ukazuju upravo na značaj motivacije postignuća, kako za razvoj, tako i za kvalitet ispoljavanja darovitosti (Dai, Moon, & Feldhusen, 1998). Da podsetimo, motiv postignuća se u literaturi određuje kao relativno trajna dispozicija čiju suštinu čini manje ili više izražena potreba za kompetencijom, odnosno za uspešnošću u situacijama kada je potrebno dostići ili prevazići neki standard uspešnosti (Rheinberg, 2004). Od samih početaka njegovog istraživanja motiv postignuća je shvaćen, s jedne strane kao dinamička osnova kako individualnog, tako i društvenog napretka i obezbeđivanja kvaliteta u obavljanju različitih delatnosti, a s druge kao dispozicija koja utiče na kognitivne procese poput opažanja, načina razmišljanja i, time, na ponašanje (Trebješanin, Lazarević, 2008). Dakle, motiv postignuća je jedan od intrinzičkih motiva koji podstiče na kvalitetno izvršavanje različitih aktivnosti i na stalno unapređivanje aktivnosti i time dovodi do individualnog, a posredno i do društvenog razvoja (Lazarević, Trebješanin, 2007). Ovde smo, pre svega, zainteresovani za motiv postignuća koji je identifikovan kao motiv koji doprinosi

razvoju ličnosti i njenih potencijala (Murrey, 1938, prema Schunk, 2004).

Mek Klilend, jedan od začetnika istraživanja ovog motiva, smatra da je ponašanje određeno motivom postignuća onda kada se teži proveriti ili dokazivanju sopstvene kompetentnosti i to u odnosu na neki standard uspešnosti ili izuzetnosti (McClelland et al, 1953; McClelland, 1989). Drugim rečima, motiv postignuća se izražava u težnji da se nešto uradi dobro, bolje od drugih ili bolje nego pre. Činjenica da su istraživanja pokazala da deca sa visokim motivom postignuća traže izazovne zadatke za koje znaju da ih mogu ostvariti sa ulaganjem napora i istrajnošću (McDevit, Ormrod 2002, Schunk, 2004), ide u prilog isticanja važnosti podržavanja razvoja ovog motiva kod darovite dece.

U relevantnoj literaturi se iznosi shvatanje da nije sporan nalaz da daroviti, izraženije od svojih prosečnih vršnjaka, teže tome da saznaju više ili urade bolje (Altaras, 2006). Ovo se može prihvatiti kao prilog isticanju važnosti motiva postignuća u sklopu ukupnih motivacionih karakteristika darovitih osoba. U razmatranju uloge i značaja visoke motivacije za fenomen darovitosti postoji saglasnost o njenoj važnosti, ali se razlikuju teze o prirodi povezanosti visoke motivacije i visokih sposobnosti. Po jednoj o njih visoka motivacija predstavlja sastavni deo visoke sposobnosti, a po drugoj su visoka motivacija i visoka sposobnost, svaka za sebe, sastavni deo darovitosti (Altaras, 2006, str. 41). Ipak, blisko nam je mišljenje da „Želja da se naporno radi na nečemu, da se satima vežba i istražuje, dolazi iznutra a ne spolja. Takva intrinzička motivacija se po pravilu javlja kada postoji visoka urođena sposobnost, dok god roditelji pružaju dovoljno ohrabrenja i podrške. Žudnja da se nečim ovlada predstavlja neminovan deo talenta (Winner, 1996, prema Altaras, 2006, str. 51)“. Bez obzira za koju tezu o odnosu visoke motivacije i visokih sposobnosti u kontekstu darovitosti se opredelili, ostaje konstatacija o izuzetnoj važnosti motivacije uopšte, a posebno motiva postignuća, za objašnjenje razvoja i i ispoljavanja fenomena darovitosti.

Porodica, motiv postignuća i darovito dete

Istraživanja, kako motivacije postignuća, tako i darovitosti, ukazala su na značaj kvaliteta prodične sredine i podsticaja koji dolaze od strane roditelja. Već u samim nastojanjima da se razjasni pojam *motiv postignuća* autori, počev od Mek Klilenda i Atkinsona, polaze, kako ističe Rajnberg (Rheinberg, 2004), od Levinovog

(Lewin) shvatanja ponašanja kao rezultata međusobnog delovanja osobe, tj. njenih potreba i situacije. Personalnu komponentu motiva postignuća čini potreba za kompetencijom, a situacije u kojima se ta komponenta ispoljava su one u kojima se osoba suočava sa nekim standardom uspešnosti ili izuzetnosti (standard of exelence) (McClelland et al., 1953, McClelland, 1989). Postoji mišljenje (Schunk, 2004) da motivacija postignuća veoma zavisi od pojedinih faktora u detetovom domu. Istraživanja su, na primer, pokazala da osobe sa izraženom potrebom za postignućem potiču iz porodica u kojima se nagrađivalo zalaganje u aktivnostima (Beck, 2000). Takođe, rezultati nekih istraživanja su pokazali da karakteristike i učestalosti interakcija između roditelja i dece u porodici ima efekata na razvoj karakteristika motiva postignuća dece (Schunk, 2004). U jednom od istraživanja dečacima su bili dati određeni zadaci, a roditelji su sa njima mogli na različite načine da stupaju u interakciju. Roditelji dečaka koji su ispoljavali visok motiv postignuća bili su više u interakciji sa svojom decom, davali su više nagrada i kazni i imali su veća očekivanja od svoje dece, nego roditelji dečaka sa niskim motivom postignuća.

Kada se, s druge strane, govori o uticaju i značaju porodice za razvoj darovitosti ukazuje se, takođe, na ponašanja roditelja. Na primer, roditelji darovite dece imaju tendenciju da budu usmereni na dete i da posvete mnogo vremena podržavajući njegov razvoj (Woolfolk, Hughes & Walkup, 2008). Darovitoj deci se, u porodici, obično ostavlja dovoljno prostora da samostalno donose odluke i preuzmu određene rizike, a da pri tome nisu lišena roditeljske brige i pažnje. Značajan je Čiksentsmihaljijev nalaz (Csikszentmihalyi, 1993, prema Alataras, 2006) da darovita deca, češće nego prosečna, svoje porodice opažaju kao istovremeno kohezivne i adaptabilne.

Rezimirajući nalaze brojnih istraživanja o karakteristikama porodica darovite dece i Vinerova (Winner, 1996; 2000, prema Alataras, 2006) je, govoreći o nekim zajedničkim karakteristikama ovih porodica, ukazala na to da darovita deca odrastaju u obogaćenoj sredini koja obezbeđuje visok nivo intelektualne i umetničke stimulacije, a „njihovi roditelji su, uopšte uzev, usmereni na dete (child-centered) što znači da ulažu mnogo vremena i energije u njegov napredak, upravljajući, između ostalog, svoja interesovanja u pravcu detetovih i menjajući sopstveni ritam i navike da bi se detetu omogućila aktualizacija potencijala. Naravno da ovo negovanje talenta podrazumeva i *postavljanje visokih kriterijuma i podsticanje deteta na usavršavanje*“ (Winner, 1996; 2000, prema Alataras, 2006,

str. 45-46), što se može smatrati i adekvatnim podsticajima razvoja motivacije postignuća koja može dalje da pokreće, energizira i usmerava potencijale i ponašanja dece u domenu iskazane darovitosti. Ipak, treba reći da se, i pored toga što se uočavaju mnoge sličnosti porodica darovite dece, ispoljavaju i određene razlike među njima u zavisnosti od toga o kojoj darovitosti se radi. Tako, na primer, Blumova istraživanja (prema Altaras, 2006) sugerišu da porodice muzički darovite dece imaju mnogo direktivniju ulogu u razvoju talenta od porodica sa likovno darovitim decom.

Većina autora koji se bave istraživanjem darovitosti „eksplicitno ili implicitno dozvoljava mogućnost da darovitost bude tu, ali da zbog odsustva nekog kritičkog faktora (motivacije, sredinskog faktora...) ostaje zapuštena i neaktualizovana (Altaras, 2006, str. 66)“. Naime, govori se o darovitima koji podbacju (gifted underachievers). Značajna pažnja u ovoj oblasti poklanja se upravo porodičnim činiocima podbacivanja među kojima se navode porodična klima i odnosi u porodici, vaspitni stil i porodična struktura/organizacija, kao i stavovi i ponašanja roditelja prema učenju i postignuću dece (Altaras, 2006). Kada se razmatra udeo porodice u razvoju motivacije postignuća darovite dece, posmatrano u vezi sa podrškom razvoja njihove darovitosti, može se reći da stavovi i ponašanja roditelja prema učenju i postignuću dece imaju veoma istaknutu ulogu u razumevanju ove problematike. Preambiciozno postavljena očekivanja roditelja i insistiranje da dete svoje napore usmerava ka sve većim postignućima i to u više polja, pri čemu se ignorišu druge potrebe deteta, može dovesti do toga da, umesto da se već prisutna motivisanost i zainteresovanost deteta za saznavnje i postignuće u određenoj oblasti udruži sa adekvatno razvijenom motivacijom postignuća, dođe do gušenja ove motivacije, ili pak do pojave perfekcionizma koji može da ima negativne posledice na ukupno funkcionisanje deteta, a time i na pravilan razvoj njegove darovitosti. Navode se i primeri kada su roditelji skloni da postavljaju pred decu niska očekivanja i pokazuju negativne stavove prema učenju i akademskim uspesima (Altaras, 2006), čime direktno nepovoljno utiču na razvoj njihove motivacije, a time i na razvoj i ispoljavanje njihovih izuzetnih potencijala. „Čini se da iza uspešnog darovitog deteta po pravilu stoji roditelj koji postavlja visoka očekivanja (ne odobrava da se dangubi i ne ispunjavaju ili otaljavaju obaveze), ali koji nepokolebljivo veruju u detetov uspeh, dopušta značajan stepen autonomije i sopsptvenim

primerom usađuje radne navike i ljubav prema radu (Winner, 1996, prema Altaras, str. 163)“.

Vaspitni stil, perfekcionizam i darovito dete

Veza između motivacije postignuća i razvoja darovitosti, posmatrano u porodičnom kontekstu, možda se najbolje može ilustrovati razmatranjem uticaja porodice na razvoj perfekcionizma, kao jedne od mogućih karakteristika darovitih. Postoji, dakle, mišljenje da se darovitima može pripisati perfekcionizam (Speirs Neumeister, 2004; Speirs Neumeister & Finch, 2006), pri čemu su neki autori usmereni na pozitivne aspekte ove osobine i ističu stroge kriterijume i visoke aspiracije darovitih osoba, dok drugi ukazuju na nepovoljnu stranu pojave ove karakteristike, tvrdeći da se perfekcionizam darovitih ogleda u preteranoj samokritičnosti, stalnom nezadovoljstvu postignutim, a moguće je i ispoljavanje izražene anksioznosti, depresije i negativnih osećanja o ličnoj vrednosti.

Značajni su nalazi i zaključci istraživanja (Speirs Neumeister & Finch, 2006) koje je bilo sprovedeno sa ciljem da se kreira i testira model koji ilustruje varijable koje utiču na razvoj *perfekcionizma* i pokaže kako različiti tipovi perfekcionizma mogu da utiču na *ciljeve postignuća* učenika visokih sposobnosti, pri čemu se *vaspitni stil* roditelja posmatrao kao varijabla značajna za pojavu pojedinih vrsta perfekcionizma kod darovite dece i mladih. U ovom istraživanju, sledeći savremena shvatanja motivacije postignuća u kojoj se, kao rezultat uvažavanja kognitivne komponente, ukazuje na prirodu *orijentacije cilja* u sklopu ponašanja orijentisanih ka postignuću. Govori se o dve vrste orijentacije na cilj od kojih jedna vodi uspehu (*performance-approach*), a druga izbegavanju uspeha (*performance-avoidance*) (Elliot i Church 1997, prema Rheinberg, 2004). Ranija istraživanja su ukazala da prva podstiče uspeh, a druga štetno deluje na njega (Rheinberg, 2004).

Smatra se da se perfekcionizam razvija kao rezultat interakcija roditelj-dete, uključujući vaspitni stil i afektivnu vezanost između deteta i roditelja (attachment). Vaspitni stil (Baumrind, 1971, prema Speirs Neumeister & Finch, 2006) se može kategorisati prema dve karakteristike: zahtevnost (demandigness) i osetljivost za dete (responsiveness). Zahtevnost se odnosi na stepen do koga roditelji ispoljavaju kontrolu, zahteve u vezi zrelosti i stepen nadziranja deteta. Osetljivost za dete se odnosi na stepen do koga roditelji pokazuju emocionalnu toplinu, prihvatanje i angažovanje

oko deteta. Na osnovu ove dve karakteristike Baumrind je identifikovao tri vaspitna stila roditelja: *autoritarni*, *autoritativni* i *permisivni*. U kasnijoj razradi ovog modela Macobby i Martin (prema Speirs Neumeister & Finch, 2006) permisivni stil su dalje razradili i identifikovali četvrti stil i nazvali ga *stil zanemarivanja deteta*, odnosno neangažovanja u odnosu na dete. *Autoritarni vaspitni stil* se karakteriše ispoljavanjem visokog nivoa zahtevnosti, a niskog nivoa responsivnosti. Ovi roditelji su primarno usmereni na kontrolisanje dece, kako njihovih ponašanja, tako i stavova i zahtevaju poslušnost i poštovanje autoriteta. Suprotno tome Baumrind (1991, prema Speirs Neumeister & Finch, 2006) opisuje *autoritativne roditelje* kao one koji pokazuju kako visok nivo zahtevnosti, tako i visok nivo responsivnosti. Ovi roditelji prate ponašanje dece, ali ne koriste disciplinovanje koje se oslanja na kaznu kada se deca ne ponašaju u skladu sa standardima. *Autoritativni roditelji* prepoznaju (uvažavaju) detetovu tačku gledanja kada postavljaju pravila i podrška su svojoj deci. Treći vaspitni stil, *permisivnost*, rezultira iz niskog nivoa zahtevnosti od strane roditelja i visokog nivoa responsivnosti. Slično kao autoritativni roditelji i permisivni pokazuju emocionalnu toplinu i stavove prihvatanja u odnosu na svoju decu, ali oni takođe pokazuju i nizak nivo kontrole nad detetom. Roditelji koji pokazuju *vaspitni stil zanemarivanja* ne daju deci ni podršku ni pažnju. Oni ne pokušavaju da kontrolišu ponašanja dece, već pre pokazuju neuključenost u detetov život.

Nekoliko istraživanja je pokazalo povezanost između stila vaspitanja i različitih oblika perfekcionizma. Interesantno je da je veza između *vaspitanog stila* i *perfekcionizma* dece posredovana varijablom *afektivna vezanost* (attachment). Bowlby-jev teorijski model je pokazao (Speirs Neumeister & Finch, 2006) kako različiti vaspitni stilovi mogu da prediktuju sigurni ili nesigurni attachment. Povratno, ovaj model pokazuje kako nesigurnost u afektivnom vezivanju može utiče na razvoj perfekcionizma.

Kada se, pak, govori o mogućim vrstama perfekcionizma (Hewitt & Flett, 1991, prema Speirs Neumeister & Finch, 2006) ovaj konstrukt se razdvaja u tri dimenzije: *samo-orijentisani perfekcionizam* (self-oriented), *perfekcionizam orijentisan drugima* (other-oriented) i *socijalno-pripisani perfekcionizam* (socially-prescribed). Osobe koje karakteriše *samo-orijentisani perfekcionizam* postavljaju sebi visoke lične standarde i evaluiraju sopstvena postignuća prema tim standardima i često su visoko kritični prema sopstvenom radu. *Perfekcionisti orijentisani drugima*

nameću drugima veoma visoke standarde. *Socijalno-pripisani perfekcionista* su oni koji opažaju da im značajni drugi postavljaju izuzetno visoke standarde postignuća. Oni mogu da iskuse anksioznost zato što osećaju da moraju da dosegnu ove standarde da bi udovoljili drugima.

Smatra se da je od posebnog interesa za one koji se bave decom visokih sposobnosti veza između perfekcionizma, s jedne strane, i motiva postignuća i orijentacije cilja, s druge strane. Eliot i sar. (1994, 1997, 1996, prema Speirs Neumeister & Finch, 2006) su pretpostavili trihotomni okvir cilja postignuća koji uključuje *ciljeve ovladavanja* (mastery goals), *izbegavanja uspeha* (performance-avoidance), i *cilj postizanje uspeha* (performance-approach). *Ciljevi ovladavanja* su usmereni ka postizanju kompetentnosti i vičnosti u vezi zadatka i vođeni su potrebom za postignućem, a ponašanje osobe usmeravaju ka uspehu. *Ciljevi izbegavanja uspeha* su definisani kao usredsređenost na izbegavanje pojave nekompetentnosti u odnosu na vršnjake. Pretpostavlja se da se takvi ciljevi razvijaju kao rezultat motiva u čijoj osnovi je strah od neuspeha koji priprema osobu da se osigura od neuspeha. Konačno, *ciljevi orijentacije na uspeh* su definisani kao usredsređenost na postizanje kompetentnosti u odnosu na vršnjake. Kada se dovedu u vezu vrste perfekcionizma i karakteristike orijentacije cilja, pokazuje se da *samo-orijentisani perfekcionista* sebi postavljaju visoke standarde i evaluiraju svoja postignuća prema ovim standardima, a motivisani su potrebom za postignućem i razvijaju ili ciljeve ovladavanja (mastery goals) ili ciljeve postizanja uspeha (performance-approach) koji se baziraju na ovoj potrebi. Suprotno ovome, *socijalno-pripisani perfekcionista* više su motivisani osnovnim strahom od neuspeha, zato što smatraju da je njihova lična vrednost zavisna od toga koliko uspeju da dostignu te standarde. Kao rezultat toga, može se očekivati da socijalno pripisani perfekcionista usvoje ciljeve izbegavanje uspeha (performance-avoidance) i postizanje uspeha (performance-approach), koji imaju koren u strahu od neuspeha.

Istraživanje je pokazalo (Speirs Neumeister & Finch, 2006) da je *vaspitni stil* bio povezan sa *afektivnom vezom* (attachment) pri čemu su autoritativni i permisivni vaspitni stil povezani sa sigurnim afektivnim vezivanjem, a autoritarni i nezainteresovani vaspitni stil (zanemarivanja deteta) povezani sa nesigurnim afektivnim vezivanjem. Ovi rezultati ukazuju da je visok nivo responsivnosti, koji je prisutan i kod autoritarnog i kod permisivnog vaspitnog stila,

neophodan za formiranje sigurne afektivne veze. Roditelji koji uvažavaju dečje potrebe i pokazuju toplinu i prihvatanje verovatnije je da će imati decu kod koje postoji sigurna afektivna vezanost. Istraživanje je takođe pokazalo da, iako su i majčini i očevi vaspitni stil povezani sa afektivnom vezom, efekti su bili izraženiji za vaspitni stil majke. Takođe, pokazalo se da je ta veza jača za žene, nego za muškarce.

Afektivno vezivanje (attachment) je bilo povratno povezano sa perfekcionizmom, pri čemu je nesigurno vezivanje bilo povezano i sa izraženim samo-orijentisanim i sa izraženim socijalno-pripisanim perfekcionizmom. Nalaz da je nesigurna afektivna vezanost povezana sa perfekcionizmom ima implikacije za rad sa mladima visokih sposobnosti. Saznanje da mladi mogu da pokažu perfekcionistička ponašanja kao rezultat nesigurnosti, može pomoći roditeljima i nastavnicima da planiraju određene interevncije. Na primer, stvaranje psihološki sigurne sredine kod kuće i u školi, gde se deca osećaju sigurna, voljena i prihvaćena bez obzira na uspeh (postignuće), može pomoći da se smanje perfekcionističke tendencije. Pored toga, roditelji i nastavnici mogu pomoći socijalno-pripisanim darovitim perfekcionistima da svoj motiv postignuća sa straha od neuspeha preorijentišu na potrebu za postignućem.

Pored toga, pokazalo se da, prema potvrđenom modelu, perfekcionizam može da utiče na ciljeve postignuća, pri čemu je verovatno da *samo-orijentisani perfekcionisti* postavljaju *ciljeve ovladavanja* (mastery goals) ili *ciljeve postizanja uspeha* (performance-approach). Sa aspekta obrazovanja, ciljevi ovladavanja su poželjniji zato što oni odražavaju intrinzičku motivaciju i želju da se uči. Kod socijalno-pripisanih perfekcionista verovatnije je da će se ispoljiti postavljanje *ciljeva postizanja uspeha* (performance-approach) ili *ciljeva izbegavnja uspeha* (performance-avoidance). Na osnovu rezultata ovog i drugih istraživanja, autori zaključuju o važnosti motiva postignuća koji je nalazi u osnovi ponašanja, kada se interpretiraju perfekcionistička ponašanja darovitih učenika. Roditelji i nastavnici mogu po automatizmu da perfekcionizam visoko sposobnih učenika smatraju nezdravim. Međutim, ako ova ponašanja imaju korena u potrebi za postignućem koja je nezavisna od samo-vrednovanja neke osobe, a usmerena je na ovladavanje zadatkom, ona ne moraju uvek biti nezdrava, već pre mogu da stimuliše dalju motivaciju za učenje i postignuće. Nasuprot tome, druga perfekcionistička ponašanja i stavovi koji imaju korena ili u potrebi za postignućem koja je povezana sa ličnim vrednovanjem ili

sa motivom da se izbegne strah od neuspeha, su nezdravi i zahtevaju intervenciju. Zadatak za roditelje, nastavnike i druge značajane za razvoj i obrazovanje dece je da na osnovu ponašanja odgonetnu o kom tipu motivacije postignuća se radi i preuzmu postupke prema deci u skladu sa tim, kako bi se na pravi način podržalo angažovanje, ispoljavanje i razvoj darovite dece.

U **zaključnom razmatranju** problematike uticaja *porodice na razvoj motiva postignuća darovitih* može se reći da rezultati raspoloživih istraživanja nesumnjivo ukazuju na ulogu i značaj porodice za razvoj motivacije postignuća darovitih posmatrano, pre svega, preko prirode podrške koju roditelji daju ostvarujući svoju vaspitnu ulogu kroz interakciju sa decom. Ipak, istraživači ove problematike ukazuju da je potrebno dalje istraživati kako udeo i drugih faktora složene porodične sredine, tako i efekte udruženog delovanja porodice i škole u funkciji podrške adekvatnog razvoja motivacije postignuća u ličnom profilu i ponašanju darovitih pojedinaca.

Literatura:

- Altaras, A. (2006). *Darovitost i podbacivanje*, Beograd, Institut za psihologiju, Pančevo, Mali Nemo, Beograd, Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije .
- Beck, R. C. (2000). *Motivacija – Teorije i načela*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Dai, Y. D., Moon, S. M. & Feldhusen, J. F. (1998). Achievement motivation and gifted students: A social cognitive perspective. *Educational Psychologist*, 33 (2/3), 45 - 63
- Lazarević, D., Trebješanin, B. (2007). Motiv postignuća budućih nastavnika fizičkog vaspitanja. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, god.39, br. 2 , 271-288. Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
- McClelland. D. C.. Atkinson. J. W.. Clark. R. A.. Lowell. E. L. (1953). *The achivement motive*. New York: Appleton- Centuy- Crofts. inc.
- McClelland. D. C. (1989). *Human motivation*. New York: Cambridge University Press.
- McDevit, T. M., Ormrod, J. E. (2002). *Child development and education*. New Jersey, Pearson Education.
- Schunk, D. H. (2004). *Learning theories-An educational perspective*. New Jersey, Pearson Prentice Hall.
- Speirs Neumeister, K. L. (2004). Understanding the relationship between perfectionism and achievement motivation in gifted college students. *Gifted Child Quarterly*, 48, 3, 219 – 231.

- Speirs Neumeister, K. L. & Finch, H. (2006). Perfectionizm in high – ability students: relational precursors and influences on achievement motivation. *Gifted Child Quarterly*, 50, 3, 238 – 251.
- Sternberg, R. J. (1997). A triarchic view of giftedness: theory and practice. In Colangelo, N. & Davis, G. A. (Ed). *Handbook of Gifted Education* (43 – 53). London, Allyn & Bacon.
- Trebješanin, B., Lazarević, D. (2008). Motiv postignuća studentkinja različitih nastavničkih fakulteta. *Nastava i vaspitanje*, 2, 215-229.
- Renzulli, J. (1986). The three ring conception of giftednes: A developmental model for creative productivity. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (eds.), *Conception of giftedness* (53 – 92). New York, Cambridge University Press.
- Rheinberg, F. (2004). *Motivacija*. Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Woolfolk, A., Hughes, M. & Walkup, V. (2008). *Psychology in education*. Harlow, England, Pearson, Longman.
- <http://www.cde.state.co.us/gtdownload/pdf/gt12traitsgiftedness.pdf>, Twelve traits of giftednes: A non-biased profile, sajt posećen 02. 4. 2008.
- <http://www.nagc.org/index.aspx?id=121>, sajt posećen 6. 12. 2006.

Dusanka Lazarevic, PhD

Faculty of Sports and Physical Education – Belgrade
Philosophical Faculty – Novi Sad

Family and the Development of Achievement Motives of the Gifted

Abstract: The paper considers the role of family in the development of achievement motivation of gifted children and youth. The starting point is the acknowledgement that the significant position in personal profile of the gifted belongs to the characteristics of their motivation within a complex with achievement motive having special place in. It has been pointed to the significance of the nature of gifted children support given by the family, considered before all through characteristics of educational style in a family and suitable family atmosphere aiming at supporting the development of achievement motivation of the gifted in function of supporting their giftedness. What is also considered are the conditions of the appearance of perfectionism in case of the gifted as inadequate manifestation of achievement orientation, which could become an interfering factor in giftedness development. Suggestions are offered for the introduction of certain actions in interaction between parents and gifted children in order to support the development of achievement motivation with gifted children and to overcome undesirable effects of perfectionism. The paper points to the need of further research on qualities of family setting for the development of achievement motivation of gifted children, as well as of research on the effects of combined influence of family and school.

Key words: giftedness, achievement motivation, perfectionism, family.